

УДК 344:351.746 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.71>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАВДАНЬ ТА ФУНКЦІЙ ШТАБУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ БРИГАДНОГО ТИПУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Вичавка В.І.,

*доктор філософії за спеціальністю 081 – право,
старший викладач кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького*

Ляшук Р.М.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького*

Вичавка В.І., Ляшук Р.М. Правове регулювання завдань та функцій штабу прикордонного загону бригадного типу Державної прикордонної служби України.

У науковій статті вивчено та проаналізовано правове регулювання завдань та функцій штабу прикордонного загону бригадного типу Державної прикордонної служби України. Дана проблема є малодослідженою.

За допомогою загальних та спеціальних методів наукового пізнання авторами досліджено закони України та чинні підзаконні нормативно-правові акти що врегульовують завдання та функції штабу прикордонного загону Державної прикордонної служби України.

Дослідниками з'ясовано зміст та нормативне визначення завдань та функцій штабу прикордонного загону бригадного типу.

Встановлено, що прикордонні загони бригадного типу Державної прикордонної служби України входять до складу сил оборони і виконують завдання, що пов'язані з обороною держави, зокрема беруть участь у веденні оборонних і контрнаступальних дій.

Штаб прикордонного загону безпосередньо організовує виконання усього комплексу покладених на них завдань, функцій і повноважень із забезпечення та участі в обороні України, захисту її суверенітету, незалежності, національних інтересів, територіальної цілісності та недоторканості у випадку збройної агресії передбачає безпосереднє ведення боїв, воєнних (бойових) дій. Нормативно визначено, що штаби прикордонних загонів здійснюють планування застосування своїх сил і засобів щодо виконання завдань територіальної оборони.

У статті зазначається, що штаб прикордонного загону свою роботу здійснює на підставі наказів, розпоряджень (вказівок), начальника загону, якому він підпорядкований, а також наказів, розпоряджень і вказівок вищого штабу та інформації від взаємодіючих і підтримуючих штабів (підрозділів). Штаб об'єднує, координує та спрямовує зусилля всіх органів управління загону на забезпечення своєчасного і повного виконання визначених завдань.

Автори приходять до висновку, що штаб прикордонного загону для роботи повинен мати на озброєнні методичний апарат з планування, організації та управління діями сил і засобів загону під час участі у відбитті збройного вторгнення на територію України. Це питання потребує належного правового регулювання.

Ключові слова: правове регулювання, Державна прикордонна служба України, прикордонний загін бригадного типу, завдання та функції, штаб прикордонного загону.

Vychavka V.I., Liashuk R.M. Legal regulation of the tasks and functions of the headquarters of the brigade-type border detachment of the State Border Guard Service of Ukraine.

The scientific article studies and analyzes the legal regulation of the tasks and functions of the headquarters of the border detachment of the brigade type of the State Border Guard Service of Ukraine. This problem is poorly studied.

Using general and special methods of scientific knowledge, the authors studied the laws of Ukraine and current subordinate regulatory legal acts that regulate the tasks and functions of the headquarters of the border detachment of the State Border Guard Service of Ukraine.

The researchers clarified the content and normative definition of the tasks and functions of the headquarters of the border detachment of the brigade type.

It was established that the border detachments of the brigade type of the State Border Guard Service of Ukraine are part of the defense forces and perform tasks related to the defense of the state, in particular, they participate in conducting defensive and counter-offensive actions.

The headquarters of the border detachment directly organizes the implementation of the entire complex of tasks, functions and powers assigned to them to ensure and participate in the defense of Ukraine, protect its sovereignty, independence, national interests, territorial integrity and inviolability in the event of armed aggression, which involves direct combat, military (combat) operations. It is normatively determined that the headquarters of the border detachments plan the use of their forces and means to perform tasks of territorial defense.

The article states that the headquarters of the border detachment carries out its work on the basis of orders, orders (instructions) of the commander of the detachment to which it is subordinate, as well as orders, orders and instructions of the higher headquarters and information from interacting and supporting headquarters (units). The headquarters unites, coordinates and directs the efforts of all management bodies of the detachment to ensure the timely and full implementation of the assigned tasks.

The authors conclude that the headquarters of the border detachment must have a methodological apparatus for planning, organizing and managing the actions of the detachment's forces and means during its participation in repelling an armed invasion of the territory of Ukraine. This issue requires proper legal regulation.

Key words: legal regulation, State Border Guard Service of Ukraine, brigade-type border detachment, tasks and functions, border detachment headquarters.

Постановка проблеми. Основним завданням держави в наш час є оборона. Однією зі складових сектору безпеки і оборони України що виконують це завдання є Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ). Основною оперативно-службовою ланкою ДПСУ, на яку покладаються охорона визначеної ділянки ДК самостійно чи у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону та Морською охороною, є прикордонний загін (далі – ПРИКЗ) [1]. Основу охорони державного кордону України на ділянці відповідальності ПРИКЗ становить ОСД відділів прикордонної служби (далі – ВПС), кораблів (катерів) Морської охорони (далі – МО), літаків та вертольотів прикордонної авіації у взаємодії із структурними підрозділами інших військових формувань та правоохоронних органів, які здійснюють свою діяльність в інтересах захисту національних інтересів на державному кордоні України (далі – ДКУ) [1].

Сучасний досвід застосування сил і засобів для оборони України свідчить про важливість організації такої діяльності, що покладається на відповідні штаби. Для ефективного виконання бойових та службових завдань ПРИКЗ бригадного типу ДПСУ завдання, функції та структура їх штабів повинна бути належним чином нормативно врегульована.

Стан опрацювання цієї проблематики є недостатнім. Питання правового регулювання завдань та функцій складових сектору безпеки і оборони України були предметом наукових досліджень таких вчених як: О.Г. Барило, О.О. Гриньків, В.Л. Грохольський, А.Т. Комзюк, Д.А. Купрієнко, В.А. Ліпкан, Г.А. Магась, М.І. Мельник, С.В. Петков, В.В. Половников та інших. Все ж, дослідження правового регулювання завдань та функцій штабу ПРИКЗ в умовах відбиття збройного вторгнення не проводилося.

Метою дослідження є розгляд правового регулювання завдань та функцій штабу ПРИКЗ бригадного типу ДПСУ.

Виклад основного матеріалу. Основні функції ПРИКЗ визначені відповідними нормативно-правовими актами, а їх виконання є оперативно-службовою діяльністю (далі – ОСД) загону, яка може приймати різні форми [1]. Способи ОСД з охорони ДКУ (порядок та прийоми використання сил та засобів) залежать від обстановки й отриманих завдань.

З метою визначення ролі і місця ПРИКЗ в системі оборони держави, порядку та у способах залучення прикордонних підрозділів і особового складу до бойових дій в роботі проведено аналіз законодавчих і нормативних документів, що регламентують цей процес.

По-перше, відповідно до вимог Закону України «Про основи національної безпеки України» [2] ДПСУ входить до складу сил оборони та відповідно до вимог Законів України «Про Державну прикордонну службу України» [3] реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України.

По-друге, відповідно до Стратегії національної безпеки України [4] визначено, що розвиток ДПСУ як військового формування має забезпечити ефективну реалізацію політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону України.

По-третє, в новій редакції Воєнної доктрини України [5] підкреслено, що основними цілями застосування Україною воєнної сили є: у разі збройного конфлікту на ДКУ – забезпечення захисту ДКУ, ліквідація (локалізація, нейтралізація) збройного конфлікту на початковій стадії і недопущення його переростання у війну. Роль ДПСУ визначається у безпосередньої участі у припиненні збройного конфлікту на ДКУ, боротьбі з тероризмом; припиненні збройних та інших провокацій на державному кордоні.

По-четверте, відповідно до вимог Стратегії воєнної безпеки України [4] головною метою Стратегії є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах ДКУ.

По-п'яте, відповідно до вимог Закону України «Про Державну прикордонну службу України» [3] на органи та підрозділи охорони державного кордону покладені завдання формою виконання яких є ведення бойових дій.

По-шосте, незважаючи на правовий статус визначений законами України «Про основи національної безпеки України» [2], «Про Державну прикордонну службу України» [3] ДПСУ є органом виконавчої влади з правоохоронними та військовими функціями та відповідно до ст. 1 Закону України «Про оборону України» [6] має всі ознаки військового формування.

Так, ДПСУ являє собою створену відповідно до законодавства України сукупність військових частин та органів управління ними (організаційно-штатні структури яких побудовані як військові, з визначенням військово-облікових спеціальностей особового складу, штатного озброєння та військової техніки військовослужбовців і підрозділів). Згідно із ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» [7] комплектуються військовослужбовцями, які приймають Військову присягу згідно Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України [8] (у цьому та інших військових статутах ДПСУ віднесена законодавцем до «інших військових формувань»), та згідно з Положенням про проходження громадянами України військової служби в ДПСУ [9], проходять військову службу.

Слід також зазначити, що ДПСУ є суб'єктом планування оборони держави та через відповідні штаби розробляє План посилення охорони ДКУ, припинення збройних та інших провокацій на державному кордоні України. Штаби ПРИКЗ ДПСУ під керівництвом генерального штабу (далі – ГШ) ЗСУ здійснюють планування застосування сил і засобів, призначених для підпорядкування органам військового управління ЗСУ в особливий період та виконання завдань територіальної оборони [6, ст. 11, 12].

Крім того, відповідно до ст. 12 Закону України «Про оборону України» [6] та постанов Кабінету Міністрів України в ДПСУ плануються та проводяться заходи з підготовки території до оборони.

По-сьоме, органи ДПСУ беруть участь у відсічі збройній агресії та у територіальній обороні України згідно з відповідними планами участі, що підготовлені у відповідності до Стратегічного замислу застосування ЗСУ, інших складових сил оборони з відсічі збройній агресії, затвердженого наказом Верховного Головнокомандувача ЗСУ та є складовими відповідного Стратегічного плану, затвердженого наказом Міністерства оборони і ГШ ЗСУ.

З початком повномасштабної збройної агресії росії на територію нашої держави були внесені зміни до деяких законодавчих актів України щодо захисту ДКУ, а саме:

1) в Закон України «Про державний кордон України» [10; 11]:

«...координація діяльності із захисту ДКУ утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів здійснюється: у мирний час, а також поза ділянками ДКУ України, на яких здійснюється прикриття ДКУ, – ДПСУ; у межах ділянок ДКУ в районах ведення воєнних (бойових) дій, визначених Головнокомандувачем ЗСУ, – відповідним військовим командуванням; у межах ділянок ДКУ, на яких здійснюється прикриття ДКУ, – органом військового управління ЗСУ...»;

«... під час дії воєнного стану керівництво заходами з охорони ділянок ДКУ, що охороняються ПРИКЗ чи загонами морської охорони (далі – ЗМО) ДПСУ, залученими до ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на ДКУ, міжнародного збройного конфлікту, відсічі збройній агресії проти України, здійснюється відповідними органами військового управління ЗСУ»;

«... у разі загострення обстановки, виникнення реальної загрози здійснення збройних та інших провокацій на ДКУ у мирний час, а також реальної загрози масового переходу державного кордону України з території суміжних держав ДПСУ здійснює заходи з посилення охорони та захисту ДКУ на ділянках, на яких існує така загроза, або на всій протяжності ДКУ.

«... у разі виникнення ситуацій, що можуть перерости у загрозу военній безпеці України, для вжиття невідкладних заходів або для посилення спроможностей ДПСУ щодо стабілізації та нормалізації обстановки на державному кордоні України, запобігання виникненню кризових ситуацій воєнного характеру, нейтралізації та ліквідації реальної загрози здійснення збройних та інших провокацій на ДКУ, недопущення масового переходу ДКУ з території суміжних держав до здійснення заходів з посилення охорони ДКУ на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах можуть залучатися військові частини і підрозділи ЗСУ шляхом передачі їх в оперативне підпорядкування відповідних органів ДПСУ...».

«... до участі у здійсненні заходів з нейтралізації та ліквідації реальної загрози здійснення збройних та інших провокацій на ДКУ, недопущення масового переходу ДКУ з території суміжних держав можуть залучатися в порядку, визначеному МВС України, військові частини та підрозділи Національної гвардії України (далі – НГУ). Заходи з посилення охорони ДКУ здійснюються у контрольованому прикордонному районі (далі – КПР) з урахуванням заходів, що здійснюються Національною поліцією України (далі – НПУ) із забезпечення публічної безпеки і порядку, а також діяльності НГУ з припинення масових заворушень...».

Крім того, Законом України «Про державний кордон України» визначено поняття «прикриття державного кордону України», під яким розуміють «... сукупність заходів, спрямованих на відбиття вторгнення або нападу на територію України збройних сил іноземної держави або групи держав, забезпечення сприятливих умов для розгортання складових сил оборони України і ведення ними воєнних (бойових) дій, а також для запобігання переходу через ДКУ диверсійно-розвідувальних сил, збройних формувань іноземних держав та воєнізованих або збройних формувань, не передбачених законами України ...».

Прикриття ДКУ здійснюється з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань за рішенням Головнокомандувача ЗСУ та відповідно до Стратегічного плану застосування ЗСУ, інших складових сил оборони з відсічі збройній агресії проти України шляхом побудови оборони і ведення воєнних (бойових) дій безпосередньо в прикордонній смузі або в КПР самостійно, спільно або у взаємодії з іншими державними органами, залученими відповідними органами військового управління ЗСУ до таких заходів.

До прикриття державного кордону України безпосередньо у прикордонній смузі або у КПР органами військового управління ЗСУ у встановленому законом порядку можуть залучатися відповідні ПРИКЗ, ЗМО ДПСУ. Відповідно до Стратегічного плану застосування ЗСУ, інших складових сил оборони з відсічі збройній агресії проти України ділянки державного кордону, що охоронялися ПРИКЗ і підрозділами охорони державного кордону ДПСУ, можуть передаватися для їх прикриття військовими частинами і підрозділами ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань у ЗСУ.

З'єднання, військові частини і підрозділи ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та ПРИКЗ, ЗМО ДПСУ, які здійснюють прикриття ДКУ, розпочинають воєнні дії відповідно до Закону України «Про оборону України» [6];

2) у Законі України «Про оборону України» [10; 6]:

«... під час дії воєнного стану до участі у прикритті ДКУ, ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на ДКУ, міжнародного збройного конфлікту, відсічі збройній агресії проти України відповідними органами військового управління ЗСУ залучаються визначені у встановленому порядку ПРИКЗ ДПСУ»;

3) у Законі України «Про Державну прикордонну службу України» [3; 10]:

«... під час дії воєнного стану ПРИКЗ у встановленому законом порядку можуть залучатися відповідними органами військового управління ЗСУ до ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на ДКУ, міжнародного збройного конфлікту, відсічі збройній агресії проти України ...»;

«... у ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на ДКУ, міжнародного збройного конфлікту та відсічі збройній агресії проти України шляхом безпосереднього ведення бойових дій».

Свою роботу штаб ПРИКЗ здійснює на підставі наказів, розпоряджень (вказівок), начальника загону, якому він підпорядкований, а також наказів, розпоряджень і вказівок вищого штабу та інформативних від взаємодіючих і підтримуючих штабів (підрозділів). Штаб об'єднує, координує та спрямовує зусилля всіх органів управління загону на забезпечення своєчасного і повного виконання визначених завдань.

Висновки. Отже, результати проведеного аналізу дозволяють зробити такі висновки:

– ПРИКЗ ДПСУ входять до складу сил оборони і виконують завдання, що пов'язані з обороною держави, зокрема беруть участь у веденні оборонних і контр наступальних дій, у т. ч. прийняття визначеної ділянки бойового зіткнення (фронту) та автономне забезпечення оборони на ділянці з відповідним плануванням системи оборони;

– штаб ПРИКЗ безпосередньо організовує виконання усього комплексу покладених на них завдань, функцій і повноважень із забезпечення та участі в обороні України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканості у разі збройної агресії передбачає безпосереднє ведення боїв, воєнних (бойових) дій;

– дії щодо відбиття збройної агресії ПРИКЗ може здійснювати як у складі угруповань сил оборони, що створюються, а також самостійно у разі участі у забезпеченні висування та розгортання угруповань підрозділів ЗСУ;

– штаб ПРИКЗ для роботи повинен мати на озброєнні методичний апарат з планування, організації та управління діями сил і засобів заgonу під час участі у відбитті збройного вторгнення на територію України.

Предметом подальших наукових досліджень у цій сфері є нормативно-правове регулювання організаційної структури штабу ПРИКЗ бригадного типу ДПСУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження положення про орган охорони державного кордону ДПСУ: наказ МВС України від 30.11.2018 р. № 971. Київ: АДПСУ, 2018. 14 с.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 21.06. 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (Дата звернення: 17.12.2024).
3. Про Державну прикордонну службу України: закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2003 р. № 661-IV // ВВР. 2003. № 27. Ст. 208.
4. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (Дата звернення: 11.12.2024).
5. Про нову редакцію Воєнної доктрини України: Указ Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/410.html> (Дата звернення: 17.12.2024).
6. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (Дата звернення: 17.12.2024).
7. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (Дата звернення: 03.01.2025).
8. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (Дата звернення: 03.01.2025).
9. Про Положення про проходження громадянами України військової служби в Державній прикордонній службі України: Указ Президента України від 29.12.2009 р. № 1115/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115/2009#Text> (Дата звернення: 03.01.2025).
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України: Закон України від 24.02.2023 р. № 2952-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-20#Text> (Дата звернення: 27.12.2024).
11. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> (Дата звернення: 17.12.2024).